

Анотації

Стаття **Т.Гаврилюк «Концепція людини в протестантизмі ХХ століття»** присвячена аналізу основних положень протестантської антропології ХХ століття. Показано, що характерною рисою протестантської антропології цього періоду є спроба розкрити божественну сутність людини у її співвідношенні із світом даності. Заданий вектор уявлень про людину був відображенням загальної соціокультурної антропологічної кризи.

Статья **Т.Гаврилюк «Концепция человека в протестантизме ХХ столетия»** посвящена анализу основных концептов протестантской антропологии ХХ века. Показано, что характерной чертой протестантской антропологии этого периода является попытка раскрыть божественную сущность человека в ее соотношении с миром данности. Этот вектор представлений о человеке был отражением общего социокультурного антропологического кризиса.

Tetiana Gavryliuk. The concept of man in the twentieth century Protestantism. The article analyzes the major provisions of the Protestant anthropology of the twentieth century. It is shown that the characteristic feature of Protestant anthropology of this period is an attempt to reveal the divine nature of man in its relationship with the world of fact. The specified vector of representations about the man was a reflection of the general socio-cultural anthropological crisis.

М. Мокієнко (Дніпропетровськ)

МІСІЙНА ЕКЛЕЗИОЛОГІЯ У РАНЬОМУ П'ЯТИДЕСЯТНИЦТВІ

Найдинамічнішим сегментом протестантського анклаву ХХ ст. вважають п'ятидесятницький рух. Його межі та строкатість значно відкорегували глобальний релігійний атлас. За деякими підрахунками кількість послідовників різноманітних п'ятидесятницьких спільнот на межі тисячоліть сягнула від 400 до 600 млн. послідовників⁷⁵. Незважаючи на сумніви, які можуть виникнути стосовно прогнозів Д.Баррета та інших⁷⁶, важко заперечувати те, що успіх п'ятидесятницької/харизматичної місіонерської діяльності в другій половині ХХ століття був вражаючим.

Водночас, на думку Ю.Мольтманна, п'ятидесятники мають зупинити проголошення того, яким великим було зростання руху Духа в минулому й почати реагувати на ті виклики, що постали перед християнською місіологією

⁷⁵ Barrett David B. and Johnson Todd M. Annual Statistical Table on Global Mission: 1999 // International Bulletin of Missionary Research. – 1999. – 23:1. – P. 24-25.

⁷⁶ Wagner Peter. Church Growth // Dictionary of Pentecostal and Charismatic Movements, eds. – Burgess S.M. and McGee G.M. – Grand Rapids, 1988. – P. 180-195.

в останні декілька десятиріч⁷⁷. Навіть за коротку історію руху, світ кардинально змінився, не кажучи вже про місію. Контекст, в якому п'ятидесятники починали свою місіонерську діяльність у першій половині ХХ століття, був замінений й продовжує замінюватись новими складним обставинами.

Однією з них є стрімке зменшення західної частини світового християнства, зокрема драматичними виглядають статистичні дані, які стосуються п'ятидесятницько/харизматичного руху. Так, найбільша п'ятидесятницька деномінація *Асамблеї Бога* налічує лише 8% членства в Північній Америці й близько 80% - в країнах Третього світу⁷⁸. Втім, питання не просто в статистиці, що засвідчує фундаментальні зміни на релігійному атласі світу. Форми християнства на «місіонерських полях» значно відрізняються від західних стереотипів й включають в себе бажання мати більш контекстуальну й культурно значиму модель з національним відтінком.

Відтак, провідні теологи на межі століть вказують на кризовий стан християнської місіології, що знаходиться на шляху до народження нової місіонерської епохи⁷⁹. Ознаки цієї кризи відчутно помітні також для вітчизняної пізньопротестанської палітри течій, включаючи й п'ятидесятників. Зважаючи на наявну перехідну фазу в царинах місії та церкви, на даному етапі **актуальним видається дослідження ранніх п'ятидесятницьких поглядів** на місійну еклезіологію, а також її характерних рис, що забезпечили безпрецедентний успіх у поширенні руху в перші десятиліття ХХ ст.

Для вітчизняного євангельського простору, а також релігієзнавчої науки, актуалізовані питання є новими. За двадцять років релігійної свободи церкви та місії на пострадянському просторі не сформували власної місіологічної парадигми, що зазвичай пояснюють акцентом на практичну євангелізацію в умовах духовного вакууму. Втім, набутий досвід досі не концептуалізовано, а результати християнських місій та церковних євангелізаційних проєктів продовжують катастрофічно знижуватися. За словами вітчизняного дослідника М. Черенкова, ще більше дивує той факт, що «багаточисельні західні дослідники та місіонери, пройшовши підготовку в семінаріях, маючи можливість працювати в кращих християнських бібліотеках, також не створили серйозних аналітичних розробок». Автор задає логічне запитання: «Чому існує карибське, мадагаскарське, тайське богослов'я місії, але немає

⁷⁷ Moltmann Jurgen. *The Spirit of Life // A Universal Affirmation* (Minneapolis: Fortress Press. – 1992. – P. 183.

⁷⁸ Anderson Allan. *Towards a Pentecostal Missiology for the Majority World*, *Asian Journal of Pentecostal Studies*. – 2005. – 8:1. – P. 30.

⁷⁹ Бош Д. *Преобразование миссионерства. Сдвиги парадигмы в богословии миссионерской деятельности*. – СПб., 1997. – С. 11.

слов'янського? Чому ця ніша не тільки не заповнена, а й навіть не помічена?»⁸⁰.

Водночас, коли говорити про п'ятидесятництво, то справа частково полягає в тому, що *його академічне вивчення навіть для Заходу є доволі новим явищем для богослов'я*, адже перше покоління досвідчених теологів, на противагу історикам та біблеїстам, з'явилося на початку 90-х рр. ХХ ст. П'ятидесятники, як правило, були настільки зайняті своєю практичною місіонерською діяльністю та євангелізацією, що не затруднювали себе написанням місіонерських трактатів, а тим більше - академічних богословських досліджень. За словами В.Керкінена, вони були більше «діячами», ніж «мислителями». «Замість богословських трактатів, вони виготовляли брошури. Замість того, щоб розмірковувати про доктрину Святого Духа, вони покладаються на Його надприродну динаміку»⁸¹.

Подібна ситуація наявна і в академічному вивченні п'ятидесятницької Церкви. Останнє пов'язане зі складністю генези руху. П'ятидесятництво з'являється на межі ХІХ-ХХ ст. як об'єднання глобальних течій «волонтаристського» християнства, тобто як неформальне об'єднання християн і общин, підхід до церкви яких ґрунтувався на демократичному, децентралізованому русі низових членів, які поділяли неінституціональний, але харизматичний досвід. На думку Ш.Кліфтона, «використовуючи волонтаристську тенденцію стосовно індивідуалістичних концепцій духовності, а також преміленіалістську наполегливість, не дивно, що еклезіологічне розуміння мало тенденцію бути спонтанним й прагматично орієнтованим»⁸².

Вихідні місійно-еклезіологічні постулати руху завдячують діяльності засновників п'ятидесятництва Чарльза Пархама, Уільяма Сеймура та Місії на Азуза в Лос-Анжелесі. Ч. Пархам пропонував своїм послідовникам вбачати прямий зв'язок між відновленням дару говоріння на інших мовах й Другим пришествям Христа. На його думку, завдяки хрещенню в Дусі, всі ті віруючі, які заговорять на мовах, отримують особливе оснащення, необхідне для того, щоб виконати Боже Доручення по всесвітній євангелізації напередодні кінця часів.⁸³ Необрґнтований ксенолалічний⁸⁴ оптимізм невдовзі було відкинуто, однак емпфаза (наголос) Ч. Пархама на силі Святого Духа як рушія

⁸⁰ Черенков М. Постсоветские евангельские церкви в поисках подходящей миссиологии: глобальные тенденции и местные реалии // Богословские размышления. Евроазиатский журнал богословия. – 2011. – №12. – С. 39.

⁸¹ Kärkkäinen Veli-Mati. Truth on Fire. Pentecostal Theology of Mission and the challenges of a new Millennium. // Asian Journal of Pentecostal Studies. – 2000. – 3:1. – P. 37.

⁸² Cliton, Shane, Pentecostal churches in transition: analysing the developing ecclesiology of the Assemblies of God in Australia. –Leiden, 2009. – P. 7.

⁸³ Робек С. Азуза-стрит: миссия и пробуждение. – Александрия, 2011. – С. 298.

⁸⁴ Ксенолалія (xenolalia) – надприродна спроможність говоріння незнайомими людськими мовами. За поглядом Ч.Пархама мала стати засобом прискорення євангелізації напередодні кінця часів.

християнського свідочтва продовжує ідентифікувати п'ятидесятництво. Посилаючись на Дії Апостолів (1:8), Ч. Пархам прищепив майбутньому п'ятидесятницькому руху пристрасне місіонерське бачення. Преміленіалізм Пархама забезпечив хрещеним Святим Духом розуміння невідкладності: «Так сильно вони очікували другого пришествя Христа, що було немислимим передбачити додаткові десять років - або навіть інше століття – для євангелізації»⁸⁵.

Уільям Сеймур, учень Ч. Пархама, відомий як керівник Пробудження на Азуза-Стріт, що розпочалося в 1906 р., поступово дистанціювався від т.зв. вчення «місіонерських мов», апелюючи до євангелізаційної практики, яка в рідких випадках підтверджувала ксенолалічне розуміння Пархама. Водночас, У.Сеймур поділяв погляд Ч.Пархама на євангелізацію як частину певного уніфікованого досвіду Святого Духа. Головним результатом діяльності Сеймура стало натхнення та направлення великої кількості місіонерів з Лос-Анжелесу по всьому світу, а ранній місіологічний концепт хрещених Святим Духом зводився до тези Сеймура «йти та прикладати всі старання задля порятунку людей»⁸⁶.

Алан Андерсон, аналізуючи ранню п'ятидесятницьку місію, наголошує, що вона контрастувала *Missio Dei* наявних католицьких та протестантських місій, бо базувалася перш за все на переконанні, що Святий Дух є мотивуючою силою для здійснення місіологічних дій. Він наводить слова одного з американських п'ятидесятницьких лідерів Розвелла Флауера, написані в 1908 р.: «Коли Святий Дух входить в наші серця, то дух місіонерства входить разом з Ним; вони – нероздільні. Донесення Євангелія спраглим душам в цій та інших країнах є не що інше як природній результат хрещення Святим Духом»⁸⁷. Безсумнівно, пневмацентризм став рушійним фактором місіологічної стратегії ранніх п'ятидесятників. Водночас, німецький фахівець з проблеми Міхаель Бергундер вміщує місіологічний потенціал Азуза в більш ширший контекст. Так, саме пробудження розглядається ним як логічне продовження місіонерського прориву ХІХ ст. в середовищі консервативного американського та британського протестантизму, що дрейфував у напрямку преміленіалізму. Гострі есхатологічні очікування народили гасло: «Євангелізація в нинішньому поколінні» й спонукали до пошуку засобів прискорення рятівної роботи для світу. Одним з них варто вважати ідею ксенолалії Ч.Пархама. М.Бергундер підкреслює бачення ранніми п'ятидесятниками Азуза як вихідного пункту очікуваного пробудження останніх часів. Такий підхід інтенсифікував міжнародні місіонерські зусилля й наприкінці 1908 р. п'ятидесятницький рух поширився майже на 50 країн світу⁸⁸.

⁸⁵ Kärkkäinen Veli Matti. Truth on Fire. – P. 37.

⁸⁶ Там само. – P. 13.

⁸⁷ Anderson Allan. Towards a Pentecostal Missiology for the Majority World. – P. 31.

⁸⁸ Bergunder Michael 2003. Mission und Pfingstbewegung // Dahling-Sander Christoph, Schultze Andrea. Leitfaden ökumenische Missionstheologie. – Gütersloh. – S. 200-220.

Перше десятиліття ХХ ст. М.Бергундер розглядає як особливий період всесвітнього пробудження в консервативних протестантських колах, що проявилось в багаточисельних місцевих пробудженнях, які, власне, й використали п'ятидесятники. Після 1910 р., коли загальний настрій пробудження було втрачено, есхатологічний вимір і з ним пов'язане вчення (насамперед, ксенолалія й розуміння сповнених Духом Святим як запечатаної Нареченої Христа) поступається місцем канонізації вчення про говоріння на мовах як початкове свідчення хрещення Духом Святим. М. Бергундер резюмує: «Незважаючи на фактичну відмову від есхатологічної ідеї місії, місіонерська практика залишилась твердо закріпленою в п'ятидесятницькому розумінні, хоча в майбутньому без спеціального п'ятидесятницького теологічного мотиву».⁸⁹

Центральною темою ранньої п'ятидесятницької місіології стала проповідь Євангелія під якою розумівся вихід у світ й заклик до гинучих душ про можливість спасіння у Христі силою Святого Духа. Поняття «місія» здебільшого розумілося як іноземна місія від «білих» до «інших народів». Не дивно, що, подібно до своїх католицьких та протестантських колег, місіонери-п'ятидесятники були в основному патерналістами, часто створюючи стан підлеглості та, як відзначає А.Андерсон, в окремих випадках були справжніми расистами⁹⁰. Такі підходи, крім всього іншого, можна пояснити низькою кваліфікацією та відсутністю досвіду у переважній більшості місіонерів, діяльність яких можна назвати своєрідним «творчим хаосом». Аналіз звітів з місіонерських полів, котрі наповнювали інформаційні бюлетені на Заході, засвідчує тріумфалізм виражений кількості навернених, зцілених й хрещених Святим Духом з поодинокими згадками про складнощі з якими довелося зіткнутися чи допущені культурні помилки. Як зауважив місіолог з Південної Африки В.Сейман, більшість п'ятидесятницьких рухів «почали існувати як місіонерські інститути» та їх робота «не була результатом якого-небудь чітко продуманого теологічного рішення й, таким чином, політика та методи формувалися в основному в сурових випробуваннях місіонерської практики»⁹¹. Тим не менш, дякуючи чуттю особливого покликання, ранні п'ятидесятники не лише поширили власне послання, а продемонстрували те, що, не зважаючи на наївність багатьох ранніх місіонерів, їх методи євангелізації були гнучкими, прагматичними та вражаючі успішними.

Практика діючої п'ятидесятницької місії включає в себе віру в те, що прихід Духа приніс здібність звершувати ознаки й чудеса в ім'я Ісуса Христа в ролі супроводу й підтвердження євангельської звістки. Ранні п'ятидесятницькі періодичні видання рясніли тисячами свідоцтв про фізичне зцілення, екзорцизм, стверджуючи їх як добру вістку для бідних та хворих. Аналізуючи питання ознак та чудес з історичної перспективи, Гері Макті називає їх «радикальною стратегією в місіях», що сформували нову парадигму місійних

⁸⁹ Там само. – С. 206.

⁹⁰ Anderson Allan. Towards a Pentecostal Missiology for the Majority World. – Р. 36.

⁹¹ Там само. – Р. 37.

заходів в християнських колах.⁹² Згідно Г.Маклунга, божественне зцілення стало євангельським ключем до дверей сердець, а ознаки та чудеса – євангельськими засобами, за допомогою яких здійснюється послання Царства Божого про загальне спасіння, де в центрі знаходиться кожна людина.⁹³ При цьому, п'ятидесятники апелюють до практики апостолів, підкреслюючи подвійну функцію чудес та ознак: підтвердження Слова й навернення до віри в Слово. Особливо це стосується країн Третього світу, де тема цілительства культурно актуальна й використовується як засіб залучення до певної релігійної системи. Пітер Вагнер йде ще далі зауважуючи, що «найбільшим вкладом п'ятидесятництва в християнство в цілому стало відновлення влади творити чудеса з Нового Завіту з метою привернення невірних до Христа».⁹⁴

В руслі розгляду ранньоп'ятидесятницьких поглядів на місію, варто підкреслити питання соціальної спрямованості місії хрещених Духом Святим. З одного боку, на адресу харизматичного християнства звучить критика стосовно індиферентного і навіть обструкціоністського ставлення до головних питань соціальної несправедливості, репресій, дискримінації, корупції та бідності. Однією з причин цього є недовіра до того, що харизматичне християнство являє собою зовсім «потойбічну» релігію – релігію, що одержима тільки своїм майбутнім призначенням⁹⁵. З іншого боку, п'ятидесятники стверджують, що п'ятидесятницька місія спрямована на євангелізацію не виключає й ніколи не виключала соціальних потреб: «Широка місія (холістична) є невід'ємною частиною п'ятидесятницької спільноти як автоматична результату її пріоритизації у Великому Дорученні»⁹⁶.

Втім, здається важко заперечувати той факт, що в роки становлення руху есхатологічний запал п'ятидесятників розмив сенс соціальних поліпшень. Навіщо інвестувати в світ, який, як вважалося, скоро зникне? Тому не дивно, що ранні п'ятидесятники сфокусувалися на «прискореному» варіанті місії на тлі гострого премілеаністичного очікування, що передбачав проповідь Євангелія в силі Святого Духа з ознакою чудес та знамен. Для значного сегменту п'ятидесятництва, включаючи пострадянський простір, такий підхід й до сьогодні є пріоритетним. Водночас, загальний місійно-еклезіологічний вектор протягом ХХ ст. поступово трансформувався до ширшого розуміння місії.

⁹² McGee Gary B. Pentecostals and Their Various Strategies for Global Mission: A Historical Assessment // Dempster, Klaus & Petersen, Called and Empowered. – P. 206.

⁹³ McClung Gary L. Pentecostal/Charismatic Perspectives on a Missiology for the Twenty-First Century // Pneuma, 1994. – 16:1. – P. 14.

⁹⁴ Wagner Peter. Church Growth // Dictionary of Pentecostal and Charismatic Movements. – P. 185.

⁹⁵ Moltmann Jurgen. The Spirit of Life: A Universal Affirmation - P. 186.

⁹⁶ McClung Gary L. Pentecostal/Charismatic Perspectives on a Missiology for the Twenty-First Century. – Pneuma, 1994. – 16:1. – P. 14.

Вчення про Церкву, як правило, не займало центрального місця в п'ятидесятництві. Як вже було зазначено, більшість п'ятидесятницьких рухів на стадії генези почали існувати як місіонерські інститути, тому говорити про контури ранньої п'ятидесятницької еклезіології поза межами місії доволі складно. Католик Пол Лі, освічений аналітик п'ятидесятництва, зазначає: «Якщо п'ятидесятництво – це рух, то корисно чи правомірно взагалі говорити про еклезіологію?».⁹⁷ Що значить еклезіологія для п'ятидесятника? На початку п'ятидесятники були так зайняті поширенням «добрих новин» про свіже злиття Духа «в останні дні», що перестали турбуватися про формування власної деномінації. Передвікова невідкладність наступаючого Божого Царства змушувала п'ятидесятників фокусуватися на своїй готовності, через особисту зміну та відновлення, таким чином вважаючи яку-небудь еклезіологічну рефлексію доволі недоречною чи другорядною. А. Андерсон пояснює своєрідне ігнорування еклезіологією наступним чином: «П'ятидесятники проповідували Євангеліє з метою закладення фундаменту Церкви, що стало центральною особливістю всієї місіонерської діяльності п'ятидесятників. П'ятидесятницькі церкви були місіонерськими за своєю природою, й дихотомія між «церквою» та «місією», яка так довго завдавала проблеми іншим церквам просто не існувала. Це «центральне питання місіології» явно було «сильною позицією в п'ятидесятництві» й займало центральне місце в його існуванні».⁹⁸

На думку фінського фахівця з проблеми В. Керкінена, своєрідність п'ятидесятницької теології, яка інформує та оформляє її еклезіологію може характеризуватися за допомогою поняття «суцільна євангелізація», що включає п'ять теологічних думок:

- Виправдання вірою у Христа.
- Освячення через віру як другим чітко вираженим проявом Божого благословення.
- Зцілення тіла, потенціал якого закладений для усіх у викупленні.
- Гостре есхатологічне очікування (преміленіанізм).
- Хрещення Святим Духом з ознакою інших мов.

Остання думка виявилася найбільш характерною рисою п'ятидесятницької ідентичності. В. Керкінен натякає, що до зазначених п'яти позицій можна додати ще одну, яка значно змінить еклезіологічні конфігурації, а саме: пророча діяльність усіх віруючих як додаток до всезагального священства. Дослідник не впевнений у тому, чи можна зазначеними рисами вичерпати п'ятидесятницьку своєрідність у її впливі на формування еклезіологічної ідентичності, а лише стверджує перевагу практикуючої харизматичної діяльності в п'ятидесятництві над дискурсивною теологією⁹⁹.

⁹⁷ Kärkkäinen Veli-Matti. An Introduction to Ecclesiology. Ecumenical, Historical & Global Perspectives. – 2002. Downers Grove, Illinois: InterVarsity Press. – P.72-73.

⁹⁸ Anderson Allan. Towards a Pentecostal Missiology for the Majority World. – P. 37.

⁹⁹ Veli-Matti. An Introduction to Ecclesiology. – P. 71.

Попри окремі сумніви стосовно правомірності поняття «п'ятидесятницька еклезіологія» особливо раннього періоду, в останній час з'являються праці, присвячені деномінаційним та національним утворенням, які підкреслюють важливість вчення про Церкву для ранніх п'ятидесятників.¹⁰⁰ Так, Д. Якобсен стверджує, що раннє п'ятидесятництво представлено «критичним поворотним моментом в історії християнської церкви»¹⁰¹. Суть ранньої п'ятидесятницької еклезіології зосереджується на досвіді хрещення Духом Святим, яке підтверджується говорінням на мовах й відтворює день П'ятидесятниці. Цей досвід у зібранні людей, церквах, наповнених присутністю Духа, приніс святість та духовні дари. Есхатологічна структура з успадкованими традиціями була перероблена через нове переосмислення Дій Апостолів та уривків з Об'явлення (14:6-7) і Матвія (24:14), які теологічно були обрамовані через призму «п'ятикратного» або «повного» Євангелія¹⁰². Це надало есхатологічності для церков поділитися «вічним Євангелієм Царства» до повернення Христа й намагатися, щоб «люди отримали спасіння» та насаджували церкви.

Досвід Духа був не лише особистим, але спонукав до формування спільнот. Д. Якобсен припустив, що найяскравішою ознакою присутності Святого Духа була загальна любов, породжена Його переживанням. Це проявилось також у тому, що «бар'єр кольору» був «змитий» й народилася «нова, істотна єдність у душі» між християнами¹⁰³.

До соціально-культурних наслідків духовного хрещення варто віднести унікальну здатність п'ятидесятництва втілювати Євангеліє у різних контекстуальних формах. Останній момент завдячує порядку ранньо-п'ятидесятницького богослужіння, стиль якого описується як «свобода в Душі»¹⁰⁴. Спонтанність богослужіння, яке в основному є словесним та розповідним, з акцентом на безпосередній досвід спілкування з Богом через Його Дух, дозволяє звичайним людям піднятися вище свого світського щоденного досвіду в нову сферу переживань. В цьому їм допомагає практика говоріння мовами, голосна й емоційна одночасна молитва та радісний спів, плескання в долоні, підняття рук та танці в присутності Бога – всі загальноприйняті атрибути п'ятидесятницького служіння. Ці практики дозволили асимілюватися особливо там, де відчуття божественної безпосередності сприймалося як належне, й вони різко контрастували з

¹⁰⁰ Coulter Dale M. The Development of Ecclesiology in the Church of God: A Forgotten Contribution? - PNEUMA 29. – 2007. – № 1. – P. 59–85. Davidsson Tomas. No Mere 'Afterthought': The Ecclesiological Vision of Lewi Pethrus. – Paper presented at Research Seminar (Birmingham University, 2008).

¹⁰¹ Jacobsen. Thinking in the Spirit. – P. 64; Hocken P.D. Church, Theology of The // The New International Dictionary of Pentecostal and Charismatic Movements, eds Stanley M. Burgess and Eduard M. van der Maas (Grand Rapids: Zondervan, 2002). – P. 544.

¹⁰² Klaus Byron D. Pentecostalism and Mission // Missiology XXXV. –2007. – № 1. – P. 42.

¹⁰³ Jacobsen. Thinking in the Spirit. – P. 79.

¹⁰⁴ Anderson Allan. Towards a Pentecostal Missiology for the Majority World. – P. 43.

раціоналістичними записаними богослужіннями під керівництвом духовенства. Крім цього, такі практики проголошувалися загальнодоступними, що сприяло активному залученню оточуючих й знову таки засвідчили відмінність з домінуючою роллю священика в історичних церквах. Г. Маклунг відзначає: «П'ятидесятницьке богослужіння дозволяє учаснику бути залученим особистим та безпосереднім шляхом в прояві Бога серед своїх людей у зібранні».¹⁰⁵ П'ятидесятницький акцент на «свободі в Дусі» був по своїй суті гнучко представлений у різних культурних і соціальних контекстах, що сприяло швидшому переміщенню й асиміляції його основних доктрин.

Таким чином, в умовах відкриття (оновлення) християнськими традиціями місіонерської направленості еклезіології протягом ХХ ст., п'ятидесятницький погляд на місію Церкви, а особливо практика цієї місії, випередила свій час, забезпечивши безпрецедентне зростання руху. Для послідовників вчення рання п'ятидесятницька місійна еклезіологія стала не стільки теоретизованою теологією, скільки життєвою реальністю. П'ятидесятницький пневмацентризм вкупі з преміленіалістськими очікуваннями приходу Христа забезпечив високу динаміку місії, осердям якої стала євангелізація з проповіддю та практикою надприродних чудес та ознак. Церква перетворилася в місіонерський пункт, а спонтанність та безпосередність її загального зібрання обумовили швидке поширення руху в нових культурних контекстах. При цьому гострі есхатологічні очікування не сприяли осмисленню та концептуалізації п'ятидесятницької практики, а соціальне служіння не користувалося популярністю.

Подальша зміна контексту спричинила трансформації в межах руху від еклезіології, заснованої на євангелизмі, до еклезіології, сформованої на холістичному (цілісному) розумінні місії. Втім для багатьох п'ятидесятників, що живуть очікуванням духовного пробудження, отой період «творчого хаосу» в місійно-еклезіологічній царині, попри всі його недоліки, залишається вірцевим, бо на їх думку найбільше відповідає ідентитету Церкви Святого Духа описаної в Діях Святих Апостолів.

Анотації

У статті **М. Мокієнка «Місійна еклезіологія в ранньому п'ятидесятництві»** окреслено підходи до місії Церкви в найдинамічнішій протестантській спільноті ХХ ст. – п'ятидесятницькому русі. Особлива увага приділена аналізу поглядів на вихідні місіологічні постулати руху, що включили в себе есхатологічні очікування, пневмацентричну місію та активний євангелизм. Зазначені акценти в місіології визначили своєрідні еклезіологічні конфігурації в межах п'ятидесятництва забезпечивши йому безпрецедентний поступ у глобальному масштабі.

¹⁰⁵ McClung Gary L. Pentecostal/Charismatic Perspectives on a Missiology for the Twenty-First Century // Pneuma. – 1994. – 16:1. – P. 18.

Ключові слова: п'ятидесятництво, місіологія, еклезіологія, евангелізм, пневмацентризм.

В статті **М. Мокиєнко «Місіологічна еклезіологія в ранньому п'ятидесятництві»** описані підходи до місії Церкви в найбільш динамічній протестантській общині ХХ в. – п'ятидесятницькому русі. Особливу увагу приділено аналізу поглядів на вихідні місіологічні постулати русі, що включили в себе есхатологічні очікування, пневмацентризм і активний евангелізм. Обозначені акценти в місіології визначили своєобразні еклезіологічні конфігурації в межах п'ятидесятництва, забезпечивши йому беспрецедентне зростання в глобальному масштабі.

Ключові слова: п'ятидесятництво, місіологія, еклезіологія, евангелізм, пневмацентризм.

«The missionary ecclesiology in early Pentecostalism» article by M. Mokienko attempts to outline some approaches to the mission of the church in the most dynamic Protestant community of the twentieth century - Pentecostal movement. Particular attention is paid to the analysis of views on the outgoing missiology postulates of the movement that included eschatological expectations, pneumacentric mission and active evangelism. These accents in missiology identified distinctive ecclesiological configurations within Pentecostalism, providing its unprecedented global growth.

Keywords: Pentecostalism, missiology, ecclesiology, evangelism, pneumacentrism.

Д. Шестопалець (Київ)

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ІСЛАМУ В ПУБЛІКАЦІЯХ ГАЗЕТИ «АРРАЦД»

Проблема внутрішнього ідейного різноманіття ісламу вже не раз ставала об'єктом пильної уваги дослідників. За відсутності єдиної інституції, яка б регламентувала «режим істини» для більшості мусульман, ісламська ортодоксія постає у досить розмитому вигляді і по суті, як це зазначає А. Книш, значною мірою залежить від політичних сил, що підтримують той чи інший напрям ісламської думки¹⁰⁶. У цьому контексті ситуація інституційного плюралізму в мусульманській уммі України постає логічним продовженням світових тенденцій. Разом із тим, ідентифікація того чи іншого центру релігійного авторитету чи організації з точки зору її догматичного або ідеологічного напрямку часто є досить складним завданням. У першу чергу, причиною цього може бути небажання самих організацій відкрито визначати свої позиції, щоб не піддаватися критиці з боку конкурентних структур. З іншого ж боку, спрямованість на проповідь ісламу в українському контексті часто викликає необхідність спиратися на найзагальніші, базові принципи віровчення, які не потребують спеціальної підготовки у новонавернених.

¹⁰⁶ Knysh A. "Orthodoxy" and "Heresy" in Medieval Islam: An Essay in Reassessment" // The Muslim World. – 1993. – № 83. – Р. 48–67.